

несуть цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законом [2].

Першим кроком для приведення українського кримінального законодавства у відповідність до наявних потреб та задля забезпечення виконання міжнародно-правових зобов'язань України має стати підписання Президентом прийнятого Парламентом законопроєкту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації норм міжнародного кримінального та гуманітарного права» № 2689 від 27 грудня 2019 року. Він спрямований на гармонізацію норм національного кримінального права із положеннями міжнародного кримінального та гуманітарного права щодо кримінально-правового переслідування за міжнародні злочини (геноцид, злочин агресії, злочини проти людяності та воєнні злочини), а також забезпечення виконання міжнародних зобов'язань щодо запобігання юридичній та фактичній безкарності за вчинення таких злочинів.

До того ж необхідною є ратифікація Україною Стамбульської конвенції, яка спрямована на ліквідацію гендерно зумовленого насильства як такого та на забезпечення всебічних змін у суспільстві через визнання насильства стосовно жінок порушенням прав людини та однією з форм дискримінації. Ратифікація Конвенції сприятиме попередженню випадків гендерно зумовленого насильства, їх розслідування та покарання винних, а також забезпечення доступу до юридичної, психологічної допомоги, послуг з подолання наслідків психологічної травми для осіб, які зазнали сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, зокрема.

1. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text>

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України № 2866-IV від 08.09.2005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>

Павлова Наталя Валеріївна

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри криміналістики
та домедичної підготовки,
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

Лукомська Аліна Андріївна

курсант Навчально-науково інституту
права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЖІНКИ ТА ВІЙНА: СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ПРОЯВ ГЕНОЦИДУ

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та введенням на всій її території воєнного стану, особливого ставлення науковців вимагає саме наукове обговорення захисту прав жінок в умовах воєнного стану.

Вітчизняні засоби масової інформації висвітлюють українських жінок, які приймають участь у конфлікті, як відданих волонтерок, рішучих бійців та навіть культових героїнь. Ми погоджуємось з даними твердженнями, адже це є великим кроком на шляху до деконструкції традиційного образу жінки та визнання її активної ролі в умовах воєнного стану. Проте, існує й інша сторона: цілий ряд проблем з якими стикаються жінки під час війни в Україні. Постійне замовчування відповідних проблем руйнує загальне враження, що до українських жінок ставляться з повагою та їх права належним чином захищаються. З кожним днем війни фіксується все більше випадків сексуального насильства жінок з боку російських військових. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини повідомляє, що згвалтування стало ще однією зброєю рашистської армії проти мирного населення на тимчасово окупованих територіях: «На Харківщині російський окупант понад тиждень гвалтував 29-річну жінку, яка доглядала за хворою матір'ю. Жінка неодноразово зазнавала сексуального насильства з його боку. До правоохоронних органів вона додзвонилася не могла, адже окупант розбив її телефон. Через тиждень він заговорив «про кохання» і запропонував відправити її подалі від війни. У відповідь на відмову нелюд просто застрелив на її очах стареньку матір. Жінці вдалося врятуватися і зараз вона проходить реабілітацію» [1]. Ця жахлива історія яскраво демонструє та в котрий раз підтверджує жорстокі звірства російських окупантів на території нашої

Батьківщини.

Вчинення сексуального насильства в умовах воєнного стану є окремою категорією воєнних злочинів. У випадку, якщо акти зазначеного різновиду насильства призводять до знищення певної групи в цілому або частково, а також до створення прямої загрози соціальному та фізичному існуванню відповідної групи та приниження гідності потерпілої, вони можуть становити форму геноциду.

Варто наголосити на тому, що під час безпосередньої розробки Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р. питанню сексуального насильства стосовно жінок не приділялося уваги та ніяким чином не знаходило своє відображення в її положеннях. На нашу думку ця проблема можна пояснити тим, що під час жаклих подій Голокосту, що становлять відправну точку щодо розробки Конвенції, як жінки, так і чоловіки рівною мірою страждали від проявів насильства. Проте чисельна кількість певних діянь, які перелічені у статті II Конвенції проти геноциду, можуть тлумачитись як такі, що містять прояви сексуального насильства. Таким чином, стаття включає в себе п'ять основних форм злочину геноциду: а) вбивство членів групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам групи; с) умисне створення таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення групи; д) вжиття заходів, розрахованих на запобігання народженню дітей; е) примусова передача дітей до іншої групи [2].

Попри визнання того, що згвалтування може становити форму геноциду, все ще залишається під питанням, чи може слугувати основною для виокремлення ще одної групи ознака статі, яку на нашу думку доцільно було б додати до основних чотирьох груп, проти яких може бути спрямований геноцид. Адже стаття II Конвенції проти геноциду проголошує лише національні, етнічні, расові та релігійні групи.

В кожному з вищезазначених груп входять й жінки, будучи тим самим частиною групи, що захищається статтею II Конвенції проти геноциду. Проте варто наголосити на тих випадках, коли жінки стають жертвою виключно через їх стать.

Говорячи про дану проблему, не можливо обійти увагою подію, яка є однією з найтемніших сторінок в історії Руанди, - геноцид тутсі. Так, 7 квітня 1994 року озброєні угруповання руандських хуту почали масово винищувати інше корінне населення країни – представників етнічної меншини тутсі. Приводом стало збиття літака Президента Руанди Жювенала Габіарімана, лідера екстремістського руху на чолі з хуту.

Тоді хуту «прибрали» залишки політичної верхівки, серед яких було чимало представників тутсі, та узялися за цивільне населення. За 100 днів геноциду загинуло від 800 тисяч до мільйона людей – 20% усього населення країни [3].

Влада, яка очолила Руанду після геноциду й фактично повернула її до життя, своїм найголовнішим завданням обрала покарання винних. Одразу після геноциду за винуватців узявся Міжнародний трибунал. Таким чином, у справі *Prosecutor v. Akayesu* Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди постановив, що «сексуальне насильство є невід'ємною частиною процесу знищення, особливо спрямоване на жінок тутсі, та безпосередньо сприяє знищенню групи тутсі в цілому». Було визнано, що сексуальне насильство супроводжувалося конкретним наміром, необхідним для здійснення геноциду. У іншій справі *Prosecutor v. Musema* Міжнародний кримінальний трибунал щодо Руанди дійшов до такого ж висновку, ґрунтуючись на тому, що акти сексуального насильства та згвалтування становили невід'ємну частину плану, розробленого для знищення групи тутсі [4, с. 102-103].

Отже, з вищевикладеного випливає висновок, якщо злочинні діяння мають на меті повне або часткове знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи, то вони переслідуються та караються як злочини проти геноциду. Проаналізовані нами вище рішення Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди значною мірою підкріплюють нашу думку про те, що умисне переслідування жінок винятково за ознакою їх статі повинно спричинити перегляд усіх чотирьох груп, включених до традиційних категорій жертв злочину геноциду.

1. Уповноважений: згвалтування стало ще однією зброєю рашистської армії проти мирного населення на тимчасово окупованих територіях. *Уповноважений Верховної Ради України з прав людини*. URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-zgvaltuvannya-stalo-shche-odniyeyu-zbroeyeu-rashistskoyi-armiyi-proti-mirnogo-naselennya-na-timchasovo-okupovanih-teritoriyah (дата звернення 20.04.2022 р.).

2. Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього: від 9 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text.

3. 25 років після геноциду в Руанді: історія про покарання й примирення. *Hromadske*. URL: <https://hromadske.ua/posts/25-rokiv-pislya-genocidu-v-ruandi-istoriya-pro-pokarannya-j-primirennya> (дата звернення 12.04.2022 р.).

4. Catharine A. MacKinnon. The ICTR's Legacy on Sexual Violence. *New Eng. J. of Int. Law*. 2008. №14. С. 101–110 (дата звернення 14.04.2022 р.).